

Motion till riksdagen 2021/22:4002

av **Johan Pehrson m.fl. (L)**

Ett skolsystem för kunskap och bildning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om särskilda satsningar för att lyfta skolor i utsatta områden och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för att motverka den pedagogiska segregationen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återförstatliga den svenska grund- och gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en nationell skolpeng för kvalitet och likvärdighet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för att återupprätta läraryrkets attraktivitet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för att vårda och utveckla friskolereformen och skolvalssystemet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidta åtgärder för att stärka det svenska språkets ställning i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upprätta fler särskilda undervisningsgrupper samt satsa på fler speciallärare och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppvärdera betydelsen av praktiska kunskaper och yrkesfärdigheter och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra ett ordningslyft för att motverka otrygghet och stärka studieron i skolan och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Liberalerna sätter skolan först. Genom att rusta individen med kunskap, bildning och färdigheter lägger vi grunden för mer frihet och egenmakt. Ett starkt skolsystem är en avgörande fråga för att bygga ett starkare samhälle. Om skolsystemet präglas av hög kvalitet förbättras möjligheterna att motverka problem i form av utanförskap, arbetslöshet och segregation markant.

Liberalerna har en stolt historia fylld av omfattande politiska segrar. När vi senast satt vid makten genomförde vi ett omfattande antal skolreformer på flera olika nivåer, men med ett gemensamt syfte: Att sätta kunskap i skolans första rum. Det har gett resultat. De elever som genomgått sin skolutbildning efter att de liberala skolreformerna implementerats uppvisar påtagligt högre kunskapsresultat i flera internationella kunskapsmätningar.

Arbetet för en starkare kunskapsskola får dock inte avstanna. Det råder fortsatt allvarliga problem med både bristfällig studiero, omfattande lärarbrist och undermåliga kunskapsresultat på många skolor i socialt utsatta områden. Det finns även behov av konkreta reformer för att stimulera och främja högrepresterande elevers skolgång. Ingen elev ska hållas tillbaka i skolan – oavsett om det handlar om elever som möts av låga förväntningar eller elever som inte får tillräcklig akademisk stimulans.

En elevs skolgång går aldrig i repris. Det är därför Liberalerna fäster så stor vikt vid att både kvaliteten på undervisningen och förväntningarna på eleverna ska vara höga. Minst lika viktigt är dock att skolan ger alla barn, oavsett bakgrund eller könsidentitet, lika goda förutsättningar att lyckas. Vi ser exempelvis pojkars lägre kunskapsresultat som ett betydande problem för jämställdheten i samhället. Därtill har Skolverkets undersökningar visat att flickor i skolan känner sig mer otrygga, vilket är oacceptabelt med tanke på hur viktigt det är att tillvaron i skolan präglas av studiero och trygghet. I vår kommittémotion ”Liberal feministisk politik för lika rättigheter och möjligheter” utvecklar vi frågan om skolans vikt för jämställdhet och arbetet mot hedersvåld.

För Liberalerna fortsätter skolan att stå i centrum. Mycket tid har avsatts både för att utvärdera tidigare förd politik, men framförallt för att utveckla nya politiska förslag för att skolsystemet bättre ska lyckas möta elevernas behov och erbjuda dem goda möjligheter till utveckling, inläring och en livslång kunskapsförstärkning.

Utsatta områden behöver bra skolor för att lyftas

Alla barn och unga ska kunna känna sig stolta över skolan i sitt närområde. Men i många av Sveriges utsatta områden präglas skolorna av låga kunskapsresultat, en hög andel obehöriga lärare samt akuta problem med trygghet och studiero. I utsatta områden finns skolor där inte ens hälften av eleverna blir behöriga till gymnasiet.

Det går att vända resultat i skolor – även i de mest utsatta områdena. Dessa skolor verkar under svåra förhållanden med tuffa förutsättningar, vad gäller både ekonomi och elevunderlag som ofta kräver såväl sociala som särskilda pedagogiska insatser. Det är därför Liberalerna har kavlat upp ärmarna och satsat stort på att utveckla omfattande politiska program som syftar till att lyfta utsatta områden – och där utgör skolan en avgörande del. Vi menar även att särskild prioritet borde läggas vid att förstatliga skolor i utsatta områden som underpresterat under lång tid.

Liberalerna menar att skolan ska vara som starkast där elevernas förutsättningar är som svagast. Så är inte fallet i dag. Ett allvarligt problem är det som kallas för pedago-

gisk segregation, vilket betyder att lärarkompetensen, exempelvis i form av behörighet och erfarenhet, är lägre på skolor i utsatta områden. Därför vill vi satsa på att locka erfarna och utbildade lärare dit. För att lyckas med det behövs satsningar på högre löner, men det är långt ifrån tillräckligt. Minst lika viktigt är att lärare erbjuds mycket bättre arbetsvillkor och lägre arbetsbelastning på utsatta skolor. Det kan åstadkommas genom ökad lärartäthet, som gör det möjligt att minska antalet lektioner för lärarna utan att tumma på elevernas undervisningstid. Det är även av stor vikt att rensa bort arbetsuppgifter som inte är relaterade till undervisningen.

För att fler elever ska lyckas i skolan krävs även insatser i förskolan. Grunden för språket läggs tidigt och barnens färdigheter i det svenska språket påverkar deras möjlighet att senare klara skolan. Liberalerna vill därför ge förskolan i särskilt uppdrag att aktivt prioritera det svenska språket. Det är särskilt viktigt att elever med andra modersmål tidigt rustas med goda färdigheter i det svenska språket, vilket är helt avgörande för att de senare ska lyckas i grundskolan.

Vidare bör alla nyanlända elever, oavsett ålder, få ta del av extra lektioner i svenskämnet. Rektorer ska ha goda förutsättningar och ett starkt mandat att anpassa fördelningen av undervisningstimmar efter dessa elevers särskilda behov och förutsättningar. Vidare vill Liberalerna att sommarlovet ska halveras för nyanlända elever, då behovet av mer kunskap inte upphör bara för att det är sommar.

Statlig skola och nationell skolpeng senast år 2026

Liberalerna anser att skolan är en nationell angelägenhet och att den således även borde styras av staten. För att främja kvaliteten, öka likvärdigheten och förbättra läraryrkets attraktivitet behövs en lika stark som tydlig styrkedja, där staten ska ha huvudansvaret. Kommunaliseringen av skolan lade grunden för ett splittrat system med påfallande kvalitetsbrister, och om det inte åtgärdas är risken stor att likvärdighet förblir en ouppnåelig vision i stället för en realiserbar möjlighet.

Det är talande att samtliga större satsningar på skolan som tillkommit under de senaste decennierna, exempelvis omfattande fortbildningsinsatser för lärare och förstärkningar av skolbiblioteken, har tillkommit på initiativ från staten och finansieras genom riktade statsbidrag. Lika talande är det faktum att det i dag finns cirka 80 olika riktade statsbidrag som tillsammans omfattar cirka 15 miljarder kronor. I tre decennier har nu staten försökt kompensera för bristerna som uppstått och fortgått sedan Socialdemokraterna drev igenom kommunaliseringen av skolväsendet.

Liberalerna står fast vid att skolan behöver återförstatligas och att det bör ske senast år 2026. I ett nytt statligt skolsystem ska likvärdigheten förbättras, kvaliteten stärkas och lärarnas arbetsvillkor förbättras. Fristående skolor ska fortsatt finnas kvar, men ansvaret för finansieringen av dem ska övergå från kommunerna till staten. Liberalernas förslag om en ny statlig finansiering av skolväsendet kan med fördel ses som ett viktigt steg mot återförstatligande av huvudmannaskapet. En utredning ska tillsättas som ska konkretisera hur en nationell skolpeng bör utformas för att främja kvalitet, stabilitet och likvärdighet över hela skolsystemet.

Värna lärarnas uppdrag och förutsättningar att förmedla kunskap

Lärarnas kompetens är avgörande för undervisningens kvalitet. Men hur lärarkåren värderas och vilken status läraryrket har i ett samhälle avslöjar även hur kunskap och bildning värderas i ett skolsystem. Årtionden av en destruktiv skolpolitik som betonat skolans sociala uppdrag framför kunskapsförmedling har fått en förödande effekt för läraryrkets attraktivitet.

Att färre ämneskunniga akademiker med intresse för undervisning överväger att bli lärare och att många lärare som i dag är yrkesverksamma inom skolväsendet inte upplever skolan som en attraktiv arbetsplats är lika beklagligt som det är förståeligt. Allt för länge har det förts en politik som nedvärderat lärarkårens profession och uppdrag att förmedla kunskap, för att i stället ålägga dem att ta ökat ansvar för skolans sociala uppdrag. Följden av att lärare exempelvis förväntas ägna sin tid åt att boka in utvecklingssamtal, agera rastvakt på skolgården eller möblera om klassrum är att det tar upp värdefull tid som de hade kunnat ägna åt att utveckla och utvärdera undervisningen. Liberalerna menar att lärarrollen ska respekteras som profession genom att ges goda förutsättningar att prioritera undervisningen och på så vis stärka skolans kunskapsförmedlande uppdrag.

Det krävs en omfattande reformagenda med åtgärder på både nationell och lokal nivå för att återupprätta läraryrkets attraktivitet. Liberalerna vill stärka styrningen och fördelningen av resurser genom att återförstatliga alla offentliga skolor, såväl grundskolor som gymnasieskolor, och därmed även överta arbetsgivaransvaret för lärarkåren. Lärarnas arbetsmiljö ska stärkas genom reformer för ökad trygghet och studiero men även genom ett reformerat anmälningssystem som förhindrar att lärare hotas med anmälan av elever eller föräldrar.

Lärarna måste även få bättre möjligheter och förutsättningar att fokusera på undervisningen. Skolan kan göra mycket, men inte allt – och det måste återspeglas i såväl styrdokument som läroplaner. Liberalerna vill därför renodla läroplanerna med syftet att minska pålagor som inte är direkt relaterade till skolans kunskapsuppdrag.

Läraryrket är inte en naturlag. Med rätt politik kommer fler att söka sig till läraryrket. Införandet av lärarlegitimationer bidrog till att skapa en tydlig bild av hur läraryrket faktiskt såg ut. När andra vill avveckla lärarlegitimationerna eller sänka kraven för att bli legitimerad lärare, vill Liberalerna göra tvärtom. Lärarlegitimationerna ska vidareutvecklas och kompletteras med krav på ämnesbehörighet för betygsättning. För att kunna bedöma en elevs kunskap i ett skolämne krävs det att läraren själv behärskar ämnet väl.

Lärarkåren består av engagerade och skickliga akademiker som värderar kunskap högt. Det handlar inte bara om att förmedla kunskap vidare till elever, det är även viktigt att lärare får möjlighet att själva utvecklas akademiskt i sina undervisningsämnen. Dessvärre är lärarnas möjlighet till fortbildning i det svenska skolsystemet djupt eftersatt. Alltför ofta består fortbildningen enbart av enstaka och gemensamma utbildningsdagar med inhyrda föreläsare. Liberalerna menar att legitimerade lärare själva borde få mandat att välja och styra över sin fortbildning. Det ska exempelvis vara möjligt att läsa kurser i de ämnen läraren undervisar i eller i ämnesmetodik. Möjligheterna till vidareutbildning måste präglas av flexibilitet och anpassning efter individuella önskemål.

Värna friskolorna och skolvalet genom att vårda reformerna

Införandet av friskolesystemet och skolvalet i början av 1990-talet innebar en förskjutning av makt, då beslutet om vilken skola varje elev skulle gå på flyttades från byråkraternas skrivbord till barnfamiljernas matbord. I sann liberal anda innebar införandet av reformerna att systemet anpassades efter individen – inte tvärtom.

Frihet har ett egenvärde som liberaler alltid kommer att försvara. Det finns många olika skäl till att en stor andel elever både gör ett skolval och väljer ett fristående alternativ. Vissa elever väljer bort den närliggande kommunala skolan för att tryggheten brister, medan andra elever väljer en skola för att den erbjuder en särskild profil. I dag går cirka 15 procent av eleverna i grundskolan på en fristående skola, och motsvarande andel i gymnasieskolan är närmare 30 procent.

Liberaler har en stolt tradition av att driva på för reformer som förbättrar Sverige och stärker individens frihet. Det är därför Liberalerna vill införa reformer som åtgärdar de brister som framkommit i friskolesystemet och skolvalet. Liberalerna har reformförslag som stärker likvärdigheten och ökar skolans fokus på kunskapsuppdraget – utan att tumma på familjers möjlighet att välja skola, oavsett om de önskar ett kommunalt eller fristående alternativ.

Liberalerna vill förenkla skolvalet genom att skapa ett samlat skolval. I stället för att familjer ska behöva ägna tid åt att orientera sig mellan skolors olika ansökningsystem, rutiner, processer och blanketter vill vi att skolvalet ska samlas på en gemensam digital plattform. Det förutsätter att skolstatistik är offentlig, inte minst då det är en viktig principiell fråga för liberaler att det råder goda möjligheter till insyn i skattefinansierade verksamheter. Vårt förslag om ett samlat skolval har potential att slipa ner de trösklar som i dag utgör hinder för familjer som vill göra ett informerat skolval – samtidigt som friheten att kunna välja skola inte bara bevaras, utan till och med stärks.

Liberalerna anser att det behövs förändringar i kösystemen för att skapa möjligheter för nya elever att få plats i populära skolor. En möjlighet kan vara att barn ska kunna ställas i kö tidigast vid en viss tidpunkt i förväg. Liberalerna vill även ge kommunerna ökad möjlighet att aktivt arbeta mot segregation, bland annat genom att ge dem möjlighet att i begränsad omfattning frångå närhetsprincipen för att få till stånd en jämnare fördelning av nyanlända och asylsökande i skolorna på samma sätt som de fristående skolorna i dag kan frångå kösystemet. Vi vill även att alla skolor, såväl fristående som kommunala, avsätter en andel av platserna till nyanlända elever. Detta i syfte att förhindra att stora grupper nyanlända elever ansamlas på vissa skolenheter, vilket försvårar integrationen.

Därtill vill Liberalerna främja ökad stabilitet och förbättra skolors möjlighet att på ett ordnat sätt ta emot nya elever genom att införa fastställda skolbytesperioder. Detta i syfte att förhindra problemet med elever som byter runt mellan olika skolor med hög frekvens under kort tid. Undantag från huvudregeln ska kunna beviljas vid särskilda omständigheter.

Integrationen ska börja redan i förskolan

Om klassresan börjar i skolan, så börjar integrationen i förskolan. En väl fungerande förskola gör det möjligt att tidigt introducera barn för en social kontext i vilken kommunikation, språk och samarbete är en grundstomme. Särskilt viktig för barns

utveckling är förskolan för marginaliserade grupper, som exempelvis utrikes födda och barn från socioekonomiskt svaga hem, indikerar forskningen.

I syfte att fånga upp fler barn som riskerar att växa upp med betydligt sämre förutsättningar att lyckas i skolan än andra, kommer det även att krävas att insatser sätts in redan innan förskolan tar vid. Liberalerna vill stärka och utvidga den tidigt uppsökande pedagogiska verksamheten, som föregår förskolan. Det gäller även om man vill förhindra utanförskap på lång sikt. Tidig språkexponering är av särskild betydelse för nyanlända och utrikes födda barn. Om barn med ett annat modersmål än svenska tidigt exponeras för en svensktalande språkmiljö, exempelvis i form av böcker, sociala kontakter och gemenskaper, förbättras förutsättningarna för dem att senare klara av skolan.

Trots förskolans positiva effekter för barns utveckling är det fortfarande vissa barn som inte deltar i förskolans verksamhet, och bland dessa barn är familjer från socioekonomiskt svaga grupper överrepresenterade. Liberalerna vill att den allmänna förskolan ska vara obligatorisk för barn från fem års ålder, så att fler barn får möjlighet att utvecklas som individer i förskolans pedagogiska verksamhet.

Liberalerna vill även genomföra flera reformer som gemensamt syftar till att stärka det svenska språkets ställning i förskolan. Förskolans läroplan ska tydligt fastställa att svenska är huvudspråket i förskolan och krav på adekvata kunskaper i det svenska språket ska ställas på all pedagogisk personal i förskolan. Ambitionerna för lärande behöver höjas genom införandet av konkreta mål för färdigheter i det svenska språket. Därtill föreslår vi att en nationell kartläggning av förskolebarns ordförråd ska genomföras. Uppdraget ska gå till Skolverket och kartläggningen ska särskilt fokusera på utsatta områden. Att mäta är att veta, och både forskare, huvudmän och skolmyndigheter behöver stärka förståelsen för hur ordförråden skiljer sig mellan barn med olika bakgrunder.

Återupprätta specialläraren och särskilda undervisningsgrupper

I den svenska skolan har det länge varit vanligt förekommande att elever med behov av extra stöd har fått särskild undervisning, antingen enskilt eller i mindre grupper. Men i takt med att skolan kommunaliserades och idén om att alla elever, oavsett behov, ska inkluderas i vanliga skolklasser fick allt starkare fäste fick allt färre elever särskilt stöd. De senaste åren har knappt en procent av eleverna fått enskild undervisning, vilket kan jämföras med Finland där cirka var fjärde elev får särskilt stöd i tidig ålder.

Liberalerna vill återupprätta speciallärarens roll i den svenska skolan. Under vår tid i regeringsställning återupprättade vi speciallärarutbildningen, som Socialdemokraterna lade ner på 1990-talet då de av ideologiska skäl ansåg det stigmatiserande att låta elever få enskild undervisning. Men då behoven av särskilt stöd inte försvinner för att speciallärare försvinner eller genom att mindre undervisningsgrupper läggs ner, behövs en skolpolitik som står upp för elevernas rätt till särskilt stöd. Liberalerna vill göra det lättare att få särskilt stöd i mindre undervisningsgrupper och utveckla resursskolorna samt verka för fler utbildade speciallärare i såväl grund- som gymnasieskolor. Liberalerna vill även prioritera fler specialskolor för elever med de allra största behoven, till exempel till följd av en omfattande funktionsnedsättning.

Det finns även ett behov av åtgärder för att fånga upp elever med långvarig problematisk frånvaro, så kallade hemmasittare. Det är en stor grupp av elever som slås ut från skolan i dag. Liberalerna menar att det är särskilt viktigt att den här gruppen av elever får den hjälp de har rätt till. Det kan exempelvis vara i form av pedagogiskt stöd,

speciallärare och särskilda hjälpmedel för dyslektiker. Liberalerna menar även att elever med särskilda behov som skriver nationella prov ska få använda samma hjälpmedel som de normalt får ha i undervisningen. Vidare vill Liberalerna säkerställa att det finns specialskolor som kan erbjuda anpassad skolgång, exempelvis för elever med autism.

Uppvärdera praktiska färdigheter i skolan

Det är inte alla som varken kan eller vill bli akademiker, men i Sverige har praktiska kunskaper och färdigheter under lång tid betraktats som både mindre viktiga och fina än teoretiska ämneskunskaper. Om allt blir tänkt men inget gjort så stannar samhället. Detta feltänk är särskilt tydligt om man betraktar skolväsendets utveckling. Redan i grundskolan har samtliga ämnen akademiserats och kraven på teoretiska förmågor ökat.

Liberalerna vill skapa en skola för alla barn. Vi menar att även elever som föredrar praktik framför teori måste få möjlighet att lyckas i skolans ämnen. Det är viktigt för att fler elever ska känna sig motiverade. Därför föreslår Liberalerna att både kunskapskraven och innehållet i skolämnena som exempelvis slöjd, idrott och hälsa samt hem- och konsumentkunskap ska renodlas från högtravande krav på teoretiska förmågor, så att elever i stället kan bedömas utifrån sina praktiska kunskaper och färdigheter i dessa ämnen.

För alla ungdomar som saknar gymnasiebehörighet, exempelvis nyanlända som ankommit till Sverige i tonårsåldern, behövs ett realistiskt alternativ med en utbildningsform som leder till jobb. Liberalerna ser därför ett behov av att inrätta yrkesskolor som inte kräver betyg från grundskolan eller behörighet för gymnasiestudier. Genom att inrätta kortare, tvååriga yrkesutbildningar som fokuserar på bristyrken med goda jobbmöjligheter kan den grupp av utrikes födda ungdomar som har en bristfällig eller icke-existerande utbildning i bagaget få en ärlig chans till ett riktigt jobb – och på så vis integreras bättre i samhället samtidigt som de får möjlighet att lära sig det svenska språket på jobbet.

Studiero

Liberalerna vill genomföra ett ordningslyft i den svenska skolan. Det krävs en palett av åtgärder för att få bukt med brister vad gäller såväl trygghet som studiero i skolan. Det är viktigt att skolan utgör en trygg plats för både elever och skolpersonal. Alla gynnas av att det råder studiero på lektionerna och trygghet i korridorerna, men långt ifrån alla uppger att så är fallet. Det är lika mycket ett svek som ett politiskt misslyckande, då det är politikens uppgift att skapa de förutsättningar som skolan behöver för att lyckas skapa ordning och reda för alla elever.

Liberalerna vill stärka lärarnas mandat att agera mot stök och ordningssituationer i skolan. Ingen lärare ska känna sig rädd för att gripa in när undervisningen hindras eller när elever utsätts för fara. På samma sätt ska ingen rektor tveka om de har mandat att omplacera eller stänga av elever som hotar eller våldför sig på skolkamrater eller lärare. Därför behöver skollagen ses över, så att skolans lärare och rektorer får tydliga mandat att agera mot de som hindrar skolans uppdrag att bedriva undervisning av hög kvalitet under trygga förutsättningar. Därtill föreslår vi att alla skolor ska inrätta förväntansdokument som både eleverna och föräldrarna ska underteckna, och dokumenten ska beskriva de förväntningar, regler och konsekvenser för regelövertramp som gäller.

Johan Pehrson (L)

Gulan Avci (L)

Malin Danielsson (L)

Joar Forssell (L)

Roger Haddad (L)

Nina Lundström (L)

Maria Nilsson (L)

Christer Nylander (L)

Arman Teimouri (L)

Allan Widman (L)

Tina Acketoft (L)

Juno Blom (L)

Bengt Eliasson (L)

Helena Gellerman (L)

Robert Hannah (L)

Fredrik Malm (L)

Lina Nordquist (L)

Mats Persson (L)

Barbro Westerholm (L)